

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування**

Безугла Наталія Олександрівна

**ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ШЛЮБНИХ
ВІДНОСИН В УКРАЇНІ**

Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

АВТОРЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи за другим рівнем вищої освіти (магістр)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. У сучасній науці недостатня увага приділена дослідженню та правовому врегулюванню взаємовідносин, що складаються між особами, які виявили бажання укласти шлюб, питанням укладання шлюбу, специфіці вчинення цього акту громадянського стану, характерним особливостям визначення умов та перешкод укладання шлюбу, договірному регулюванню дошлюбних взаємовідносин осіб, які мають намір створити сім'ю внаслідок вступу до шлюбу. Аналіз наукових праць з досліджуваної проблематики свідчить про неоднозначне розуміння процедури укладання шлюбу та визначає необхідність внесення деяких законодавчих змін, спрямованих на додаткове регулювання дошлюбних взаємовідносин, щодо умов укладання шлюбу, процедури його укладання, договірних взаємовідносин осіб, які мають намір укласти шлюб. Комплексного наукового осмислення приватного регулювання взаємовідносин, що передують укладанню шлюбу, тобто, дошлюбних правовідносин, у сучасній науковій доктрині немає й раніше не проводилося. Досить закономірним та обґрунтованим є пильна увага в теорії права та управління реалізації норм щодо взаємовідносин, котрі передують укладенню шлюбу, що історично викликає особливий інтерес у дослідників та практиків, які розглядають його як засіб та ефективний інструмент сімейно-правового регулювання шлюбно-подружніх взаємовідносин між чоловіком та жінкою. Актуальними є питання, пов'язані з приватним регулюванням взаємовідносин, що передують укладенню шлюбу, дошлюбні правовідносини, які не були предметом комплексного наукового дослідження та наукового обґрунтування на протязі тривалого часу.

Оскільки шлюб є основою виникнення сімейних майнових та особистих немайнових правовідносин між подружжям, яке породжує чимало спірних і неврегульованих питань у теорії та правозастосовній діяльності, проблеми, пов'язані з організацією процесу виникнення шлюбно-подружніх правовідносин у результаті офіційної реєстрації шлюбу, залишалися і залишаються актуальними та торкаються інтересів кожного індивіда, суспільства та держави в цілому. Належне дослідження та подальше регулювання взаємовідносин, що передують укладанню шлюбу, так званих дошлюбних правовідносин, може сприяти реалізації збалансованого підходу у питанні захисту не лише прав та законних інтересів подружжя (тобто осіб, які перебувають у шлюбі), але осіб, які лише мають намір зареєструвати сімейний союз один з одним, гармонізувати взаємовідносини між членами сім'ї та державою.

Реєстрація шлюбу – це юридичний факт, що постійно реалізуються в процесі життєдіяльності; досить великим є значення шлюбу як підстави виникнення шлюбних правовідносин, у зв'язку з чим об'єктивно обумовленими мають бути питання правового регулювання та дослідження змісту взаємовідносин, що передують укладенню шлюбу, – дошлюбних правовідносин. Причому регулювання подібних взаємовідносин важливе не лише в рамках приватноправового аспекту взаємовідносин осіб, які вступають у шлюб, а й у межах громадського інтересу держави, щодо реалізації функції всебічного державного захисту сімейних прав та законних інтересів громадян. Все перераховане вказує на важливість та актуальність глибокого наукового осмислення комплексу взаємовідносин, що складаються з питання реєстрації шлюбу, умов та порядку його укладення, що дозволяють не тільки описати і пояснити існуючу ситуацію в шлюбно-сімейній сфері, а також сприяють удосконаленню законодавства та на практиці його ефективному застосуванню.

Аналіз державно-правової регламентації та наукового осмислення інституту шлюбу загалом знайшли своє відображення у працях наступних учених: Ю. Андрущенко, К. Борщ, О. Демчук, С. Омелянчук, З. Ромовська тощо.

У рамках сучасних досліджень питання щодо шлюбу та права на його укладення, розглядалися з різних позицій таких авторів, як: М. Басілашвілі, В. Ватрас, М. Дякович, М. Німак, Л. Саенко, В. Ткаченко та інші.

Нормативною основою дослідження є положення та норми Основного Закону України, законів, підзаконних нормативно-правових актів, постанов КМУ, які є нормативно-правовими основами регулювання дошлюбних взаємовідносин та самої процедури укладання шлюбу.

Емпіричну базу дослідження склали дані статистичних досліджень, що характеризують розвиток сімейних взаємовідносин за кордоном та в Україні, вітчизняні та міжнародні законодавчі й нормативні акти, документи вітчизняних та зарубіжних організацій, що регулюють здійснення реєстрації шлюбу, матеріали науково-практичних конференцій, а також інша інформація, опублікована в періодичній пресі та в системі Інтернет.

Об'єктом дослідження – є взаємовідносини, що складаються між особами, які виявили бажання укласти шлюб, й взаємовідносини, що передують укладенню шлюбу.

Предметом дослідження – є визначення комплексу прав та обов'язків, що належать особам, які бажають укласти шлюб, а також умов та порядку укладання шлюбу в Україні.

Метою дослідження є здійснення комплексного аналізу сформованих підходів щодо системи теоретичних положень про регулювання взаємовідносин, що передують укладенню шлюбу, відповідно до норм вітчизняного сімейного законодавства, виявлення найактуальніших та неврегульованих питань й пропозиції шляхів ефективної законодавчої регламентації дошлюбних взаємовідносин.

Для реалізації даної мети потрібно було вирішення наступних **завдань**:

- вивчення історії розвитку приватноправового регулювання взаємовідносин, що передують укладенню шлюбу;
- виявлення механізмів реалізації волевиявлення та згоди чоловіка та жінки на одруження у правовідносинах, що передують укладенню шлюбу;
- охарактеризувати умови, що перешкоджають укладенню шлюбу;
- правовий аналіз змісту обов'язкової стадії державної реєстрації укладення шлюбу як завершального етапу дошлюбних взаємовідносин.

Методи дослідження. Методологічну базу дослідження складають загальнонаукові методи дослідження, такі як аналіз, синтез, індукція, дедукція, лінгвістичний аналіз, функціональний та структурний підходи, використані при дослідженні теоретичної, нормативної, емпіричної основи дослідження та допомогли здійснити всебічне дослідження правовідносин, які складаються під час укладання шлюбу, і навіть визначити та дослідити коло правовідносин, що передують укладенню шлюбу. Історико-правовий та порівняльно-правовий методи наукового пізнання використані для вивчення історії становлення та розвитку правового регулювання інституту шлюбу від давніх часів й до теперішнього часу, а також для виявлення деяких закономірностей у правовому становленні інституту шлюбу в історичній перспективі. Формально-юридичний метод використано для з'ясування та пізнання зовнішньої та внутрішньої форми досліджуваних

явищ в сфері шлюбних взаємовідносин. Метод тлумачення права застосовується визначення волі законодавця та виявлення сенсу конкретних норм права, а метод правового моделювання використаний для формування пропозицій щодо вдосконалення чинного шлюбно-сімейного законодавства. Використання спеціально-юридичних методів наукового пізнання правової дійсності, таких як формально-юридичного, порівняльно-правового, техніко-юридичного, сприяло визначення юридичного змісту правових явищ, що складаються при організації реєстрації шлюбу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*

автор обґрунтував представлені концептуальні основи, що визначають зміст взаємовідносин, що передують укладенню шлюбу, на основі яких сформовано цілісне уявлення про комплекс прав та обов'язків, що належать особам, які претендують на укладення шлюбу, що дозволяє розширити межі сімейно-правової теорії та за допомогою поставлених та вирішених теоретичних проблем продовжити реформування норм сімейного права у сфері правового регулювання дошлюбних взаємовідносин;

удосконалено

тезу про роль та місце шлюбу в стабільності соціально-політичної та управлінської системи;

дістало подальшого розвитку

дослідження соціально-правових взаємозв'язків між чоловіком і жінкою, які бажають одружитися, до його укладення, які диктують необхідність нормативного правового регулювання таких взаємовідносин.

Апробація результатів дослідження. Матеріали магістерської роботи стали підґрунтям для написання тез доповідей на конференцію «Могилянські читання-2021» на тему «Особливості шлюбних договорів».

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що отримані висновки дозволяють виробити практичні рекомендації щодо усвідомлення того факту, що без системного підходу щодо формування сімейно-шлюбних взаємовідносин неможливо очікувати отримання будь-яких задовільних результатів для ефективного існування суспільством.

Висновки та пропозиції можуть використовуватися у практичній діяльності, судовій практиці, а також у навчальному процесі при викладанні курсів «Сімейне право», «Громадянське право», «Соціальна та гуманітарна політика» та спеціальних навчальних дисциплін цивілістичної спрямованості при розробці навчально-методичної літератури.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 100 сторінок, із них 80 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та основні завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, висвітлено наукову новизну і практичне значення виконаної роботи. Наведено результати апробації основних положень та особистий внесок автора дослідження.

У першому розділі *«Теоретичні основи дослідження поняття та змісту шлюбу»* висвітлено теоретичні підходи щодо історичних особливостей та сучасних тенденцій розуміння шлюбу. Проаналізовані особливості правовідносин, що передують укладанню шлюбу.

Підрозділ 1.1 «Історія розвитку та сучасне розуміння поняття й змісту шлюбу» присвячений теоретичному аспекту дослідження даного питання. Наголошено, що на сьогодні наука має безліч підходів щодо визначення поняття та сутності шлюбу: шлюб – це і правочин, шлюб – це і особливі правовідносини, шлюб – це і таїнство тощо. В цілому, погоджуючись з цими концепціями, цілком виправданим визначити шлюб як юридичний факт, що є основою виникнення шлюбно-сімейних взаємовідносин, що визнані та охороняються державою.

Доведено, що сучасне вітчизняне законодавство визначає шлюб як акт громадянського стану, якому передують певні дошлюбні взаємовідносини осіб, які бажають укласти шлюб при наявності умов реєстрації шлюбу та вступити до шлюбно-подружніх відносин, тобто набути сімейно-правового статусу законного подружжя, які мають майнові та особисті права і обов'язки.

Підрозділ 1.2 «Особливості правовідносин, що передують укладанню шлюбу» присвячено умовам укладання шлюбу. На сьогодні матеріальними умовами укладання шлюбу можна вважати: добровільну, взаємну згоду чоловіка та жінки на реєстрацію шлюбу; досягнення особами, які бажають укласти шлюб, шлюбного віку

Зроблено висновок, що добровільність внутрішньої волі осіб, які бажають вступити в шлюбні взаємовідносини одна з одною, є важливою умовою для реєстрації шлюбу, недотримання якої унеможливує реєстрацію шлюбу, а якщо реєстрація шлюбу все ж таки відбудеться, то такий шлюб буде визнаватися недійсним. Волевиявлення чоловіка та жінки на одруження, що передують укладенню шлюбу представлено:

По-перше, взаємовідносини, що складаються з приводу визначення та дотримання умов укладання шлюбу, органічно передують правовідносинам реєстрації шлюбу. На стадії дошлюбних взаємовідносин підлягають встановленню обставини, що перешкоджають укладенню шлюбу, відбувається організація дотримання умов його укладання, а також організація самого одруження. Умови укладення шлюбу визначені вичерпним чином статтями Сімейного кодексу України й не підлягають додатковому тлумаченню чи зміні.

По-друге, наявність умови про добровільність волевиявлення осіб на реєстрацію шлюбу одна з одною покликана гарантувати, що наречені самі прийшли до бажання вступити в шлюбно-сімейні взаємовідносини, вони не зазнали будь-якого впливу з боку третіх осіб і дійсно бажають вступити у подружні стосунки.

По-третє, критерій добровільності волевиявлення необхідно розуміти й у широкому значенні, коли він означає ще й повне усвідомлення особами наслідків реєстрації шлюбу у вигляді набуття спеціального правового статусу у рамках шлюбно-сімейних правовідносин. Такий зміст цього критерію означає, що особа хоч і дієздатна,

але фактично нездатна повністю усвідомлювати свої дії та усвідомлювати їх наслідки, не може реалізувати своє право на реєстрацію шлюбу, тобто у реєстрації шлюбу особі у такому стані (алкогольне, наркотичне сп'яніння) має бути відмовлено.

У другому розділі «*Особливості умов, що можуть перешкоджати укладанню шлюбу*» проаналізовано особливості умов, на основі котрих є можливим укладання шлюбу. Головна увага приділена шлюбному віку, який на сьогодні переживає чергову трансформацію. Крім того приділено увагу й обставинам, що можуть стати перешкодами для укладання шлюбу.

В підрозділі 2.1 «*Шлюбний вік як передумова укладання шлюбу*» наголошено, що встановлення на рівні сімейного законодавства віку, по досягненні якого настає можливість одружитися, – шлюбного повноліття, пов'язане з необхідністю певної фізичної, моральної, соціальної та психічної зрілості особи, формуванням такого суб'єкта права, як самостійна соціальна особистість, здатна самостійно нести відповідальність за свої вчинки (йдеться про соціальну та моральну складову «відповідальності», а не юридичну). З цієї причини умова мінімального віку для реєстрації шлюбу є цілком виправданою та необхідною. Шлюбний вік є матеріальною умовою набуття особою повноцінної шлюбно-сімейної правоздатності, у зв'язку з чим досягнення шлюбного віку має розглядатися як юридичний факт (подія).

Зроблено висновок, що саме після досягнення віку 18 років особа має всі можливості для набуття соціальної та економічної самостійності. Тим самим, майбутнє подружжя стає абсолютно виправдано правоздатним у шлюбних правовідносинах, й може набувати подружніх прав та обов'язків. Органам місцевого самоврядування у межах дошлюбних взаємовідносин потенційного подружжя надано законом можливість дозволяти укладення шлюбу особам, які досягли 16 років, не тільки в особливих випадках, але й за наявності будь-яких причин, які вищеназвані органи вважатимуть поважними. Вважаємо, що свобода органів місцевого самоврядування не повинна бути безмежною. Кожне рішення має бути ухвалене з урахуванням обставин конкретного випадку, керуючись своїми критеріями для оцінювання ступеня значимості даних обставин і, безумовно, виходячи з інтересів неповнолітніх осіб – майбутнього подружжя. Саме така видача дозволу на укладення шлюбу особам, які не досягли 16 років, має бути вимушеною, крайньою мірою, що допускається за особливих обставин, і стосується обох майбутніх наречених. Звісно ж, застосування цього заходу можливе лише у виняткових випадках, але перелік таких обставин не повинен бути закритим. Разом з тим, природно, що суспільство ставиться вкрай негативно до таких шлюбів, оскільки самі наречені – ще діти.

В підрозділі 2.2 «*Обставини, що можуть перешкоджати укладанню шлюбу*» наголошено, що перелік обставин, що перешкоджають укладенню шлюбу, визначено у статтях Сімейного кодексу України, до них віднесено:

- наявність іншого зареєстрованого шлюбу в особи, яка претендує на укладення нового шлюбу;
- наявність близької спорідненості між подружжям;
- наявність між особами, що претендують на реєстрацію шлюбу, взаємовідносин усиновлювача та усиновленого;
- визнання особи, яка претендує на укладення шлюбу, недієздатною внаслідок психічного розладу.

Доведено, що законом встановлені умови укладання шлюбу та всі перешкоди до одруження та обставини, що підлягають виявленню у межах дошлюбних взаємовідносин майбутнього подружжя. Отже, відмова органів РАЦС у реєстрації шлюбу на підставах інших, ніж невідповідність умовам реєстрації шлюбу чи наявність обставин, що перешкоджають укладенню шлюбу, є неправомірною. У такій ситуації з метою захисту порушених прав одним із варіантів поведінки є оскарження дій відповідної посадової особи. Крім того закріплений у вітчизняному сімейному законодавстві список обставин, що перешкоджають укладенню шлюбу, є вичерпним і об'єктивно не підлягає розширенню в подальшому.

В третьому розділі *«Приватноправове регулювання взаємовідносин на стадіях укладання шлюбу»* проаналізовано особливості державного та приватноправового регулювання взаємовідносин, що передують укладенню шлюбу. Окреслено особливості процесу подання заяви про укладання шлюбу та державної реєстрації шлюбу.

У підрозділі 3.1. *«Подання заяви про укладання шлюбу як обов'язкова стадія дошлюбних взаємовідносин»* вказано, що взаємовідносини, що передують укладенню шлюбу (дошлюбні), містять у собі кілька формалізованих і обов'язкових стадій (етапів), спрямованих на юридичне виникнення шлюбно-сімейних взаємовідносин, тобто на реєстрацію шлюбу. Компетентні органи, уповноважені здійснювати реєстрацію шлюбу, порядок подання заяви про реєстрацію шлюбу, форма заяви про реєстрацію шлюбу, форми актових книг та свідоцтв про реєстрацію шлюбу визначено у Законі України *«Про державну реєстрацію актів цивільного стану»*.

Уроблено висновок, що подання заяви про реєстрацію шлюбу є першим офіційним проявом бажання осіб вступити до шлюбно-сімейних взаємовідносини один з одним і пов'язати себе узами шлюбу. Подача заяви підтверджує самостійність та добровільність бажання осіб набути правового статусу подружжя. Заява подається до органів РАЦС у межах дошлюбних взаємовідносин майбутнього подружжя за суворо встановленою формою. Подана заява про реєстрацію шлюбу є офіційним початком процедури реєстрації шлюбу, елементом складного юридичного стану в дошлюбних правовідносинах. Незважаючи на те, що факт подання заяви про укладення шлюбу як обов'язкова стадія дошлюбних взаємовідносин характеризує первісний намір осіб, які підписали його, вступити в шлюбно-сімейні взаємовідносини та не породжує таких правових наслідків для подружжя як взаємні зобов'язання, сама заява про реєстрацію шлюбу все-таки має певне юридично правове значення:

– є вираженням вчинку (юридичного факту), що тягне за собою виникнення адміністративних правовідносин, оскільки орган РАЦС зобов'язаний розглянути заяву та прийняти за нею рішення: зареєструвати шлюб або відмовити у його реєстрації за наявності достатніх законних підстав;

– є елементом складного юридичного складу, що тягне за собою виникнення шлюбно-сімейних правовідносин, тобто без волевиявлення обох осіб у момент одруження заява не тягне за собою правових наслідків для осіб, які її подали. Встановлений законом порядок подання заяви доцільно вважати початковим етапом юридичної процедури укладання шлюбу.

У підрозділі 3.2. *«Державна реєстрація укладання шлюбу як завершальна стадія дошлюбних взаємовідносин»* наголошено, що дошлюбні взаємовідносини припиняються з моменту державної реєстрації шлюбу, тобто з того моменту, коли виникають шлюбно-

сімейні (подружні) правовідносини. Шлюб є багатоаспектним поняттям, за своєю юридичною природою, виходячи з одного розуміння, він уособлює особливий юридичний факт і виступає елементом складного юридичного складу, на основі якого складаються шлюбно-сімейні стосунки. При цьому шлюб підлягає обов'язковій державній реєстрації, фактичні шлюбні відносини на території України не визнаються й не породжують шлюбно-подружніх взаємовідносин, захисту норм сімейного законодавства.

Зроблено висновок, що факт державної реєстрації шлюбу як завершальної стадії дошлюбних взаємовідносин означає, що подружжя стає учасником міжгалузевих взаємовідносин, регульованих нормами сімейного, цивільного, житлового, конституційного права. Таке правове регулювання сприяє наданню взаємовідносинам правової визначеності, забезпечує його учасникам можливість набуття спеціального сімейно-правового статусу, а також, найголовніше, встановлює шлюбно-подружні правовідносини.

Реєстрація шлюбу в органах РАЦС є єдиною формою реєстрації шлюбу на території нашої держави, інші форми шлюбу не визнаються та не охороняються законом. Відповідно, майнові та особисті немайнові права та інтереси подружжя підлягають державному захисту лише у разі державної реєстрації шлюбу в установленому законі порядку, інакше держава не зможе здійснити захист порушених прав осіб, які перебувають у незареєстрованих фактичних шлюбних взаємовідносинах. Такий підхід дозволяє зберегти традиційні сімейні цінності, проголошені на конституційному рівні, засновані на укладанні законного шлюбу подружжя.

Сама реєстрація шлюбу не що інше, як юридичний факт, завершальна стадія дошлюбних взаємовідносин, спрямований на виникнення нового юридичного статусу – стану подружжя та, відповідно, нових суб'єктів сімейних правовідносин – подружжя. Державна реєстрація шлюбу є завершальним юридичним фактом у системі складного юридичного складу, з вчиненням якого закінчуються дошлюбні сімейні стосунки та виникають шлюбно-подружні правовідносини.

Відносини, що передують укладенню шлюбу, необхідно розглядати в трактуванні дошлюбних взаємовідносин, які включають систему взаємозалежних етапів – стадій дошлюбних правовідносин: подання заяви про реєстрацію шлюбу до органів запису актів цивільного стану; добровільного медичного обстеження осіб, які виявили бажання зареєструвати шлюб; укладання нотаріальної дошлюбної (шлюбної) угоди осіб, які мають намір укласти шлюб один з одним; державної реєстрації шлюбу в органах запису актів цивільного стану. Дошлюбні взаємовідносини є складною, комплексною, міжгалузєвою системою, спрямованою на організацію та впорядкування взаємовідносин, що складаються між особами, які мають намір зареєструвати шлюб один з одним, і між такими особами та державними органами влади, врегульованою нормами конституційного, сімейного, цивільного, адміністративного, медичного права та законодавства.

Динаміка дошлюбних взаємовідносин проявляється у реалізації конкретних стадій таких відносин, які можна поділити на обов'язкові (необхідність виконання яких не залежить від волі осіб, що мають намір укласти шлюб) та факультативні (виконання яких можливе за взаємної згоди та волевиявлення осіб, які мають намір укласти шлюб). До обов'язкових стадій дошлюбних взаємовідносин належать: стадія подачі особами, які мають намір укласти шлюб, необхідної заяви до органів запису актів цивільного стану; стадія безпосередньої державної реєстрації шлюбу в органах запису актів громадянського

стану, яка завершує дошлюбні взаємовідносини осіб, мали намір укласти шлюб і опосередковує виникнення шлюбно-подружніх взаємовідносин між членами нової сім'ї. Факультативними стадіями дошлюбних взаємовідносин є: стадія медичного обстеження осіб, які мають намір укласти шлюб; стадія укладання дошлюбної угоди про намір у майбутньому зареєструвати шлюб.

ВИСНОВКИ

На сьогодні існує нагальна потреба у формування концептуальних ідей, розроблених на основі поглядів сучасних теоретиків та практиків, які являтимуть собою узагальнені науково-практичні положення на дошлюбні взаємовідносини, спрямовані на реєстрацію шлюбу та виникнення шлюбно-сімейних правовідносин, у тому числі, обґрунтовуватимуть організаційні взаємовідносини, які встановлюються під час укладання шлюбу в рамках реалізації стадій дошлюбних правовідносин. Наголошено, що для подолання кризи сім'ї та деполяризації інституту шлюбу необхідні негайна модернізація та вдосконалення вітчизняного законодавства, спрямованого на регулювання дошлюбних взаємовідносин, а також посилення впливу державної сімейної політики у суспільстві, заснованої на традиційних сімейних цінностях.

В результаті проведеного дослідження було зроблено наступні висновки.

1. Державне регулювання розвитку інституту сім'ї, на нашу думку, – є здійсненням державою цілеспрямованого систематичного впливу на суспільні взаємовідносини та соціальні інститути, від яких залежать ефективне функціонування й розвиток сім'ї, з метою забезпечення належних умов для виконання сімейних функцій, максимального задоволення взаємопов'язаних з ними потреб особи, сім'ї та суспільства в цілому, а також запобігання негативним явищам, ситуаціям, станам, які здійснюють вплив на функціонування та розвиток сім'ї у сучасному суспільстві. Змістом даного поняття є певна система, яка містить такі складові елементи як: цілі, завдання, функції, принципи, напрями й механізми державного регулювання розвитку інституту сім'ї. Державне регулювання законодавчими нормами інституту сім'ї покликане забезпечити ефективне застосування порядку та форми укладання шлюбу, а також врегулювання матеріальних умов одруження, у яких, здається, повинні втілюватися культурні, історичні, національні, релігійні, геополітичні та інші особливості тієї чи іншої держави (правової системи). При цьому моменту офіційної реєстрації шлюбу передують взаємовідносини, що складаються між майбутнім подружжям, що спрямовані на організацію стадій укладання шлюбу, дотримання умов його укладання, а також виявлення обставин, що перешкоджають укладенню шлюбу; дошлюбні правовідносини. Сфера публічного управління використовуючи такі визначення, як «встановлює умови та порядок», «регулює», «визначає порядок реєстрації» тощо, передбачає певну організацію створення шлюбу, яка органічно передують його укладанню.

2. Відносини, що передують укладенню шлюбу, – шлюбні взаємовідносини – необхідно розглядати в трактуванні дошлюбних правовідносин, учасники яких – майбутнє подружжя – володіють відповідними правами та обов'язками. Дані правові взаємовідносини включають систему взаємозалежних стадій (процедур): подання заяви про реєстрацію шлюбу до органів запису актів цивільного стану; добровільного медичного обстеження осіб, які виявили бажання зареєструвати шлюб; укладання нотаріальної дошлюбної угоди осіб, які мають намір укласти шлюб один з одним;

державної реєстрації шлюбу в органах запису актів цивільного стану. Доведено, що дошлюбні взаємовідносини є складною, комплексною, міжгалузеву системою, заснованою на конвергентному підході та спрямованою на організацію та впорядкування взаємовідносин, що складаються між особами, які мають намір зареєструвати шлюб один з одним, і між такими особами та державними органами влади, врегульовану нормами конституційного, сімейного, цивільного, адміністративного, медичного права та законодавства.

3. Закріплений нормативно-правовий перелік обставин, що перешкоджають укладенню шлюбу, є вичерпним і об'єктивно не підлягає подальшому розширенню. А разом із положеннями Сімейного кодексу України забороняють будь-які форми обмеження та дискримінації прав громадян при одруженні за ознаками соціальної, расової, національної, мовної чи релігійної приналежності. Розвиваючи законоположення про заборону шлюбів між близькими родичами, а також доктринальні вчення з цього питання, актуальними є додаткові аргументи щодо необхідності розширення кола осіб, між якими повинно бути заборонено реєструвати законний шлюб. Доречно заборонити шлюби між дядьками та племінницями, тітками та племінниками, двоюрідними братами та сестрами тощо. Вважаємо, що шлюби між усиновителем і нащадками усиновленого є неприпустимими, оскільки на зазначених осіб повинні поширюватися ті ж правила, що і на родичів по прямій висхідній та низхідній лінії або на шлюби між усиновлювачем та усиновленим. Визначено, що діяльність органів запису актів цивільного стану з державної реєстрації укладення шлюбу спрямована на реалізацію публічно-правової функції держави, однак такого роду реєстрація здійснюється з метою охорони майнових та особистих немайнових прав громадян, а також на користь самої держави, що може призводити до логічної заборони укладати той або інший шлюб. Таким чином, має місце поєднання приватних та публічних інтересів, що в свою чергу визначає взаємодію державно-правових та публічно-правових норм при регулюванні правовідносин щодо укладання шлюбу, що мають приватно-публічний характер.

4. Державна реєстрація шлюбу є завершальним юридичним фактом у системі складного юридичного складу та стадією розвитку тривалих дошлюбних правовідносин, з вчиненням якого закінчуються дошлюбні сімейні взаємовідносини і виникають шлюбно-подружні правовідносини. З метою вдосконалення правового регулювання стадій дошлюбних правовідносин, умов і порядку укладення шлюбу в нашій державі варто внести деякі зміни до чинних нормативно-правових норм:

– з метою захисту прав та законних інтересів потенційного подружжя та їхніх родичів, реалізуючи принцип сумлінності учасників сімейних взаємовідносин, необхідно передбачити у регулювання заручин, як стадії укладання шлюбу;

– наголосити на необхідності встановлення та дотримання заборони на укладення шлюбу між опікуном (піклувальником), прийомним батьком та іншою особою, яка прийняла дитину в сім'ю на виховання, і безпосередньо дитиною, яка перебуває під опікою (піклуванням) або прийнята в сім'ю на виховання;

– встановити заборону на укладення шлюбу між дітьми усиновлювачів та усиновленими дітьми. Виникнення такої ситуації ситуація можливе, якщо усиновлювачі не зазначені у свідоцтві про народження як батьки.

Доводиться визнати, що авторитет сучасного шлюбу не такий високий. Зокрема в нашій країні набуло широкого поширення фактичне співжиття. Кожний десятий шлюб в

нашій державі, за офіційною статистикою, є цивільним. Не бажають узаконювати свої стосунки переважно молоді люди віком від 25 до 40 років, лише третина з таких пар згодом йде у РАЦС. За результатами одного із соціологічних досліджень, ще 45 відсотків українців позитивно ставляться до спільного життя перед офіційним шлюбом. Однак чим довше живе подружжя у цивільному шлюбі, тим менше у нього шансів узаконити свої стосунки. Лише третина з таких пар розписуються. І в цьому сенсі українці вже більше наслідують мешканців західноєвропейських держав. Вважаємо за необхідне зміцнення сім'ї, підвищення авторитету інституту зареєстрованого шлюбу у сучасному суспільстві на основі традиційних сімейних цінностей, законному подружньому союзі. Цей напрямок призведе до поступової зміни морального стану, етичних сімейних установок та сімейних цінностей у свідомості населення.

З метою ефективного вирішення проблеми державного регулювання шлюбних взаємовідносин в Україні доцільно здійснити такі заходи представлені:

–розробленням нормативно-правових актів, які б на законодавчому рівні закріпили державне регулювання розвитку шлюбних взаємовідносин й переорієнтацію з політики подолання наслідків розлучення на створення належних умов для функціонування і розвитку шлюбних взаємовідносин та інституту сім'ї;

–відповідними змінами організаційно-функціонального забезпечення, оптимізацією структуру державних органів влади, відповідальних за формування та здійснення державного регулювання сфери шлюбних взаємовідносин; налагодити їхню взаємодію між собою;

–узгодженням державної сімейної політики з політикою зайнятості, доходів населення, освітньою, культурною тощо політиками, покращенням соціально-економічного становище родин, переорієнтуванням інфраструктуру послуг на сім'ї з дітьми різного віку;

–посиленням правових засобів впливу на шлюбні взаємовідносини та сімейну поведінку, узгодженням всіх видів відповідальності.

АНОТАЦІЯ

В сучасній науці одним із найважливіших завдань є вироблення теоретичних концепцій, що дозволяють як пояснювати ті чи інші процеси, що відбуваються, так і аналізувати їх роль у суспільстві, в політико-правовій системі. Важливе місце в цій низці соціальних та політико-правових явищ, що дотепер викликають інтерес, займає питання про умови і порядок укладання шлюбу.

Вивчення загальних та специфічних закономірностей становлення та розвитку відповідних норм є одним із найважливіших завдань сучасної науки. У зв'язку з цим цілком логічним є інтерес до багатьох соціальних інститутів, які функціонують як у ранніх суспільствах, так і не втратили свого значення до теперішнього часу.

Великого значення у цьому плані набуває вивчення трансформації норм, що регулюють шлюбно-сімейні взаємовідносини. Проблеми сім'ї, регулювання шлюбно-сімейних взаємовідносин у всі часи були в центрі уваги держави.

Нині інтерес у цій найважливішій соціально утворюючій структурі суспільства ще більше зріс. Сучасна трансформація сімейних взаємовідносин викликала до життя її нові форми: шлюби між особами однієї статі; фактичні шлюбні взаємовідносини, які не

визнані правом; багатошлюбність, яка не знайшла законодавчого врегулювання. Усе це вимагає осмислення процесів еволюції понять та практичного здійснення умов та порядку укладання шлюбу в сучасному суспільстві.

Еволюція сім'ї була й є тісно пов'язаною з еволюцією суспільних взаємовідносин, тому розгляд основних інститутів шлюбного права, умов і порядку укладання шлюбу важливий як для встановлення особливостей історичного розвитку народів, так і для вивчення правових взаємовідносин у державних утвореннях, а також генези правових норм у сучасних правових системах.

Шлюб не є просто своєрідним договором. При цьому сама реєстрація шлюбу є адміністративним актом, а шлюбні правовідносини – інститутом, в якому є елементи багатьох цивільно-правових інститутів.

З погляду державно-правового регулювання шлюбно-сімейних взаємовідносин сучасна ситуація може бути охарактеризована як суперечність публічних та приватних інтересів. З одного боку, окремі індивіди висловлюють свій інтерес, спільно проживаючи з особами тієї ж статі, називаючи це співжиття шлюбом; визнають таке явище, як багатоженство (багатомужність); воліють проживати у незареєстрованому шлюбі тощо. З іншого боку, держава і суспільство не визнають подібні соціальні зміни такими, що мають право на існування, як такі, що не відповідають встановленому законодавцем «стандарту» шлюбно-сімейних взаємовідносин.

Ключові слова: сім'я, шлюб, шлюбний вік, дошлюбні відносини, укладання шлюбу, шлюбна заява, РАЦС.

SUMMARY

In modern science, one of the most important tasks is to develop theoretical concepts that allow both to explain certain processes taking place and to analyze their role in society, in the political and legal system. An important place in a number of social and political and legal phenomena that are still of interest is the question of the conditions and procedure for marriage.

The study of general and specific patterns of formation and development of relevant norms is one of the most important tasks of modern science. In this regard, it is quite logical to be interested in many social institutions that operate in both early societies and have not lost their significance to this day. Of great importance in this regard is the study of the transformation of norms governing marital and family relationships. Problems of the family, the regulation of marital and family relations have always been the focus of the state.

Today, interest in this most important socially forming structure of society has grown even more. The modern transformation of family relationships has brought to life its new forms: marriages between persons of the same sex; actual marital relations that are not recognized by law; polygamy, which has not been legally regulated. All this requires understanding the processes of evolution of concepts and the practical implementation of the conditions and procedure for marriage in modern society.

The evolution of the family was and is closely related to the evolution of social relations, so consideration of the basic institutions of marriage law, conditions and procedure for marriage is important both to establish the historical development of peoples and to study legal relations in state formations and genesis legal norms in modern legal systems. Marriage is not just a kind of contract. In this case, the registration of marriage itself is an administrative act, and marital relations – an institution that has elements of many civil law institutions. From the point of view of state and legal regulation of marital and family relations, the current situation can be

characterized as a conflict of public and private interests. On the one hand, individuals express their interest by living with people of the same sex, calling this cohabitation marriage; recognize such a phenomenon as polygamy (polygamy); prefer to live in an unregistered marriage, etc. On the other hand, the state and society do not recognize such social changes as having the right to exist as those that do not meet the "standard" of marital and family relations established by the legislator.

Key words: family, marriage, marriage age, premarital relations, marriage, marriage application, registry office.